

۲۷۱۵۹۳

استناد پذیری مبادلات الکترونیک

در رویه قضایی ایران

تألیف:

دکتر مهدی وحدتی

وکیل پایه یک دادگستری، مدرس دانشگاه

www.ketab.ir



مجمع علمی و فرهنگی مجد

سرشناسه	: وحدتی، مهدی
عنوان قراردادی	: ایران. قوانین و احکام Iran. Laws, etc.
عنوان و نام پدیدآور	: استنادپذیری مبادلات الکترونیک در رویه قضایی ایران / تألیف مهدی وحدتی.
مشخصات نشر	: تهران: مجد، ۱۴۰۰. رده بندی کنگره : KMH۹۵۷
مشخصات ظاهری	: ۱۷۹ ص. رده بندی دیویی : ۳۴۶/۵۵۰۷۲
شابک	: 978-622-225-783-5 شماره کتابشناسی ملی : ۸۷۲۸۵۵۵
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا اطلاعات رکورد کتابشناسی : فیبا
موضوع	: مبادله اطلاعات الکترونیکی -- قوانین و مقررات -- ایران Electronic data interchange -- Law and legislation -- Iran مبادله اطلاعات الکترونیکی -- تدابیر ایمنی Electronic data interchange -- Security measures رویه قضایی -- ایران Jurisprudence -- Iran بازرگانی الکترونیکی -- ایران Electronic commerce -- Iran اینترنت -- قوانین و مقررات -- ایران Internet -- Law and legislation -- Iran قراردادهای کامپیوتری Computer contracts

هرگونه تکثیر کامل یا بخشی از کتاب بدون اجازه پدیدآورنده یا ناشر، خلاف قانون، شرع و اخلاق است.

مجموعه تکلیف را به دفتر مرکزی «مجد» گزارش فرمایید.

دفتر مرکزی مجد:

تهران، میدان انقلاب، تقاطع خیابان منیری جاوید و شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۷

تلفن و دورنگار: ۶۶۴۹۵۰۳۴ - ۶۶۴۱۲۰۸۸ - ۶۶۹۶۳۳۸۶

فروشگاه: تقاطع خیابان منیری جاوید و شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۹

تلفن: ۶۶۴۸۶۸۷۴ - ۶۶۴۰۹۴۲۲

www.majdpub.ir E- mail: info@majdpub.ir

صفحه رسمی انتشارات مجد در اینستاگرام: majdlaw

کانال رسمی انتشارات مجد در تلگرام: @majdlaw

استناد پذیری مبادلات الکترونیک در رویه قضایی ایران

تألیف:	دکتر مهدی وحدتی
ناشر:	انتشارات مجد
چاپ نخست:	۱۴۰۱
تعداد:	۵۰۰ نسخه
شابک:	ISBN: 978 - 622- 225- 783- 5 ۹۷۸ - ۶۲۲ - ۲۲۵ - ۷۸۳ - ۵

حق چاپ محفوظ و منحصر «مجد» است.

فهرست مطالب

پیش‌گفتار.....	۹
مقدمه.....	۱۳
بخش اول: شناخت بستر مبادلات الکترونیک و داده پیام.....	۱۷
فصل اول: شناخت بستر مبادلات الکترونیک (اینترنت).....	۱۷
مبحث اول: تعریف، ویژگی‌های بستر مبادلات الکترونیک، اهمیت و تاریخچه آن.....	۱۷
گفتار اول: تعریف بستر مبادلات الکترونیک.....	۱۷
گفتار دوم: ویژگی‌های بستر مبادلات الکترونیک.....	۲۰
قسمت اول: دسترسی دائمی و تعاملی بودن.....	۲۰
قسمت دوم: ظرفیت بالای ارسال و دریافت داده‌ها با سرعت بالا.....	۲۰
گفتار سوم: اهمیت و تاریخچه بستر مبادلات الکترونیک.....	۲۲
قسمت اول: اهمیت مبادلات الکترونیک.....	۲۲
قسمت دوم: تاریخچه بستر مبادلات الکترونیک.....	۲۳
مبحث دوم: نام دامنه و آدرس‌دهی در اینترنت.....	۲۷
گفتار اول: تعریف و ویژگی‌های نام دامنه.....	۲۷
قسمت اول: سیستم و مدیریت نام دامنه.....	۲۸
بند اول: سیستم نام دامنه.....	۲۸
بند دوم: مدیریت نام دامنه.....	۲۹
گفتار دوم: پروتکل‌های اینترنت و آدرس‌دهی در اینترنت.....	۳۰
قسمت اول: پروتکل‌های اینترنت.....	۳۰
بند اول: انواع پروتکل‌های اینترنت.....	۳۰
قسمت دوم: آدرس‌دهی در اینترنت.....	۳۱
بند اول: آدرهااس اینترنت.....	۳۱
بند دوم: نحوه شکل‌گیری آدرس‌دهی در اینترنت.....	۳۴
فصل دوم: داده پیام.....	۳۴
مبحث اول: مفهوم، مبانی و مصادیق انواع و اشکال (شناخت) داده پیام و مقایسه آن با عناوین مشابه.....	۳۵
گفتار اول: مفهوم و مبانی حقوقی داده پیام.....	۳۵
قسمت اول: مفهوم داده پیام.....	۳۵
بند اول: مفهوم لغوی.....	۳۵

۳۷	بند دوم: مفهوم حقوقی
۳۷	قسمت دوم: مبانی حقوقی داده پیام
۳۷	بند اول: مقررات نمونه آنسیترال
	بند دوم: کنوانسیون سازمان ملل متحد در استفاده از ارتباطات الکترونیکی در
۳۸	قراردادهای بین المللی
۳۸	بند سوم: قانون تجارت الکترونیکی ایران
۴۰	گفتار دوم: انواع و مصادیق داده پیام
۴۰	قسمت اول: انواع داده پیام
۴۰	بند اول: مطمئن
۴۱	بند دوم: عادی
۴۱	قسمت دوم: مصادیق داده پیام
۴۱	بند اول: تعریف سند الکترونیک
۴۲	بند دوم: تعریف سند دیجیتال
۴۲	گفتار سوم: اشکال داده پیام و مقایسه آن با عناوین مشابه
۴۲	قسمت اول: اشکال داده پیام
۴۳	قسمت دوم: مقایسه داده پیام با عناوین مشابه
۴۳	بند اول: داده پیام و سند دیجیتال
۴۳	بند دوم: داده پیام و سند الکترونیک
۴۴	مبحث دوم: پذیرش، استنادپذیری و مفهوم و ارکان انتساب داده پیام
۴۴	گفتار اول: پذیرش و استنادپذیری داده پیام
۴۴	قسمت اول: پذیرش داده پیام
۴۴	قسمت دوم: استنادپذیری داده پیام
۴۵	گفتار دوم: مفهوم و ارکان انتساب داده پیام
۴۵	قسمت اول: مفهوم انتساب داده پیام
۴۶	قسمت دوم: ارکان انتساب داده پیام
۴۶	بند اول: وجود داده در داده پیام
۴۹	بند دوم: وجود اصل ساز
۴۹	بند سوم: دلیل الکترونیک
۵۳	بند چهارم: ماهیت سند الکترونیک
۵۵	بند پنجم: فراداده

۶۳.....	بخش دوم: انتساب داده پیام
۶۳.....	فصل اول: از منظر حقوقی
۶۳.....	مبحث اول: موارد ثبوتی انتساب داده پیام
۶۳.....	گفتار اول: ارسال داده پیام توسط اصل ساز یا نماینده مجاز از جانب او
۶۳.....	قسمت اول: ارسال داده پیام به وسیله اصل ساز
۶۵.....	قسمت دوم: ارسال توسط نماینده مجاز از جانب اصل ساز
۶۵.....	گفتار دوم: ارسال داده پیام توسط سیستم اطلاعاتی برنامه ریزی شده یا تصدی خودکار
۷۳.....	مبحث دوم: موارد اثباتی انتساب داده پیام
۷۴.....	گفتار اول: معرفی روش توسط اصل ساز یا توافق
۷۵.....	گفتار دوم: اقدامات شخص ثالث
۷۶.....	گفتار سوم: عدم انتساب داده پیام به اصل ساز و موارد آن
۷۶.....	قسمت اول: مفهوم عدم انتساب داده پیام به اصل ساز
۷۶.....	قسمت دوم: موارد عدم انتساب داده پیام به اصل ساز
۷۶.....	بند اول: فقدان اراده در ارسال داده پیام توسط اصل ساز
۷۷.....	بند دوم: دسترسی غیرمجاز
۷۸.....	بند سوم: اشتباه در ارسال داده پیام
۸۰.....	بند چهارم: خدشه به یکپارچگی و اصالت داده پیام
۹۲.....	گفتار چهارم: هویت ارسال کننده داده پیام
۹۵.....	گفتار پنجم: سیستم رایانه‌ای مطمئن
۹۷.....	گفتار ششم: امضای الکترونیک
۱۰۴.....	گفتار هفتم: امنیت در بستر مبادلات الکترونیک
۱۰۴.....	قسمت اول: اطلاعات مبادله شده در بستر مبادلات الکترونیک
۱۰۸.....	بند اول: فیلترینگ
۱۱۲.....	فصل دوم: از منظر فنی
۱۱۳.....	مبحث اول: متولیان احراز انتساب داده پیام
۱۱۳.....	گفتار اول: دولت الکترونیک، وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات و زیرمجموعه های آن
۱۱۳.....	قسمت اول: دولت الکترونیک
۱۱۵.....	قسمت دوم: وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات و زیرمجموعه های آن
۱۱۸.....	قسمت سوم: سایر نهادهای ارائه دهنده خدمات دولت الکترونیک
۱۱۸.....	گفتار دوم: قضات و مرکز آمار و فناوری اطلاعات قوه قضاییه

پیش گفتار

گسترش جوامع و ارتباطات در کشورها و سهولت در ارتباطات از طرق مختلف از جمله تلفن، پیامک، پست الکترونیک و شبکه‌های اجتماعی موجب شده در عصر حاضر اکثر مراودات و حتی جلسات مهم از این طریق صورت گرفته و اشخاص در کشورهای مختلف همزمان با یکدیگر گفت‌وگو و ارتباط داشته و این امر می‌تواند منجر به ایجاد آثار حقوقی تحت هر عنوان گردد که لازمه آن اثبات انتساب عمل به فرد است؛ در همین راستا، اکثر کشورها اقدام به تصویب قوانین جهت نظم دادن به روابط اشخاص در بستر مبادلات الکترونیک و قانونمند شدن این روش مبادله اطلاعات نموده‌اند تا علاوه بر اینکه در صورت لزوم بتوان با انتساب مبادلات الکترونیک به شخص آثار حقوقی آن را به وی بار نمود، احساس امنیت جامعه در استفاده از مبادلات اطلاعات را نیز در این بستر افزایش دهند.

از یک سو، با توجه به لزوم همگامی با تحولات جدید در مراودات و معاملات و روابط حقوقی اشخاص با یکدیگر و از سمت دیگر، لزوم اثبات اعمال انتسابی به شخص از منظر حقوقی برخلاف فضای واقعی که قانون ادله اثبات را مشخص نموده، در فضای مجازی تنها دلیل اثبات انتساب احراز داده پیام به شخص، وجود برخی مشکلات در انتساب آنها، از جمله عدم دسترسی به داده پیام و فراداده آن به دلیل استفاده از میزبان خارجی و عدم امکان رهگیری داده در بستر مبادلات الکترونیک است. لزوم اثبات اراده طرفین در عقود و ایقاعات در راستای اثبات انتساب عمل به شخص و متعهد شدن در قبال آثار آن، دولت‌ها را ناگزیر به قانونمند نمودن این روابط و وضع مقرراتی در خصوص نحوه مبادله الکترونیک داده‌ها نموده است.

سرعت انتقال داده‌ها و تنوع در این زمینه یکی از دلایل روی آوردن جامعه به تبادل اطلاعات در بستر مبادلات الکترونیک است. این روش ارتباطی روز به روز در حال گسترش بوده و همراه با نوآوری جایگزین ارتباطات سنتی شده و اسناد کاغذی جای خود را به داده پیام‌هایی داده‌اند که در این بستر ناایمن در حال تبادل بوده و امکان دخل و تصرف و دسترسی غیر مجاز در آنها بسیار محتمل بوده و به مانند اسناد کاغذی نگهداری

از داده پیام‌ها مورد بی‌توجهی برخی قرار گرفته است؛ اما استناد به آنها در اختلاف‌های احتمالی رو به فزونی گذاشته است. قانونگذار ایران در همراهی با سایر کشورها با وضع قوانینی از جمله قانون تجارت الکترونیکی، قانون جرائم رایانه‌ای، قانون آیین دادرسی الکترونیک و آیین‌نامه جمع‌آوری و استنادپذیری ادله الکترونیک که برخی از آنها برگرفته از قوانین نمونه (آنسیترال) هستند، علاوه بر اینکه به قانونمند کردن بیشتر این ارتباطات همت گمارده، سعی نموده است حتی الامکان قواعد و اصول سخت‌گیرانه‌تری را وضع نماید.

لازمه انتساب داده پیام به ایجاد کننده و فرستنده، بررسی ماهیت و تمامیت بدون خدشه و ارسال به طرق تعریف شده قانونی توسط اصل ساز است و این امر جز با در اختیار داشتن داده پیام جهت بررسی فنی میسر نیست. توجه به ماهیت بین‌المللی این دسته ارتباطات و به خصوص ابداع آن توسط کشورهای دیگر و اداره بین‌المللی آن، منجر شده برخی ارائه‌دهندگان خدمات در این بستر در جهت حفظ محرمانگی و اطلاعات مبادله شده، حفظ حقوق کاربران و ممانعت از دسترسی‌های غیر مجاز به استفاده از شیوه‌های رمزنگاری سرتاسر روی آورند. این سیستم تا حدی امنیت ارتباطات را ارتقاء می‌دهد که دسترسی به پیام‌ها صرفاً برای دو طرف ارتباط میسر بوده و کلیدهایی که برای رمزگذاری مکالمه استفاده می‌شود، برای هیچ فردی از جمله ارائه‌دهنده خدمات اینترنتی و مخابراتی امکان‌پذیر نخواهد بود. در رمزگذاری سرتاسر، از آنجا که هیچ شخص دیگری امکان کشف داده‌های در حال مبادله یا ذخیره شده را ندارد، امکان مراقبت و دستکاری غیرممکن است؛ به همین دلیل، شرکت‌هایی که از شیوه رمزگذاری سرتاسر استفاده می‌کنند نمی‌توانند پیام‌های مشتریان خود را به مقامات ارائه دهند. الگوریتم‌های رمزنگاری یکی دیگر از طرق حفاظت از داده‌ها بوده و به حدی پیشرفته شده‌اند که امکان نفوذ به آنها حتی توسط مدعیان علم رایانه غیر ممکن بوده و ابداع‌کنندگان این شیوه رمزنگاری برای شکستن زنجیره آن و این شیوه حفاظت اطلاعات، جوایزی را تعیین کرده‌اند.

ماهیت بین‌المللی این روش مبادله اطلاعات، همکاری کشورها را در این زمینه می‌طلبد به نحوی که گاه در یک ارتباط چندین کشور درگیر آن خواهند بود؛ لذا لزوم تشکیل و انعقاد یک معاهده بین‌المللی در خصوص همکاری در ارائه داده پیام‌های مبادله شده ضروری به نظر می‌رسد. باید توجه داشت حفظ حریم خصوصی اشخاص جزء جدانشدنی در کلیه نظام‌های حقوقی بوده و محدوده این همکاری در دو فرض حفظ

امنیت ملی کشور مبدأ و شکایت اشخاص در نقض حریم خصوصی ایشان قابل تصور است.

با بررسی میدانی نحوه عملکرد نهادهای متولی انتساب داده پیام در ایران، از جمله پلیس فضای تولید و تبادل اطلاعات (فتا)، مرکز آمار و فناوری اطلاعات قوه قضایه، وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات و اعلام صریح همگی آنها مبنی بر عدم همکاری، ناگزیر به استفاده از اطلاعات متخصصان غیر رسمی و آگاه به نحوه عملکرد این نهادها شدیم. با توجه به لزوم انطباق کارکرد تخصصی آنها با قانون، به خصوص ماده ۱۸ قانون تجارت الکترونیکی که مرکز ثقل بحث در خصوص انتساب داده پیام است، ضرورت دارد متخصصان علاوه بر داشتن دانش فنی رایانه‌ای، دارای دانش حقوقی نیز باشند و یا با همکاری حقوقدانان نحوه بررسی‌های خود را با قوانین تطبیق دهند که بهترین روش، استفاده از آنها به عنوان ضابط قضایی است.

نحوه استناد و انتساب داده پیام ارسال شده در بستر مبادلات الکترونیک به اصل ساز (ایجادکننده)، محور اصلی بحث است. طرق اثباتی این امر در صورت ادعای جعل، انکار یا تردید نسبت به داده پیام، چالشی بزرگ را در نحوه بررسی بوجود می آورد و ارائه راهکار در خصوص ایجاد رویه قضایی در چگونگی استناد محاکم به اسناد الکترونیک هدف اصلی در بررسی نحوه انتساب و احراز اصالت داده پیام از طریق بستر مبادلات الکترونیک است.

در این کتاب با بررسی قوانین موجود، از جمله قانون تجارت الکترونیکی و توجه به ضرورت به روز شدن آن با توجه سرعت چشمگیر تغییرات در این شیوه ارتباطی و از دست دادن کارایی لازم در انطباق با شرایط موجود جامعه، به بررسی آیین‌نامه موجود در این زمینه و ضرورت تدوین قانون جدید با توجه به جنبه بین المللی بودن ارتباطات الکترونیک، همکاری دولت‌ها با یکدیگر، امکان استفاده و استناد سایر اشخاص حقیقی و حقوقی و دول به آن، ایجاد وحدت رویه‌ای بین دولت‌ها در نحوه برخورد با ارتباطات بین المللی و حفظ نظم جامعه، حقوق دولتی و افراد در معاملات عمومی در بستر مبادلات الکترونیک از جمله مناقصه‌ها و مزایده‌ها پرداخته شده است. قانون پیشنهادی ارائه شده که در صورت تصویب و اجرایی شدن می‌تواند در نیل به اهداف فوق تأثیر بسزایی داشته باشد.

این کتاب نسخه ویرایش شده رساله دکتری نگارنده است که با همت و ارشاد اساتید گرانقدر آقایان دکتر حسین طاهرخانی، دکتر پرویز ساورائی و دکتر جمشید نورشرق گردآوری، تحریر و دفاع شده است؛ لذا علاوه بر ضرورت اعلام مراتب قدردانی از حمایت

بی‌وفقه اساتید عالی‌رتبه، آموزش و تعلیم تحت نظارت بزرگوران افتخار بزرگی برای نویسنده است.

www.ketab.ir